

บทที่

# 4

## การอธิบายเชิงหน้าที่และโครงสร้าง เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุหรือไม่

Are Functional and Structural Explanations Causal Explanations?

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต

*Phichai Rattanadilok Na Phuket*

## บทที่

## 4

การอธิบายเชิงหน้าที่และโครงสร้าง  
เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุหรือไม่

Are Functional and Structural Explanations

Causal Explanations?

พิชัย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต<sup>1</sup>

Phichai Rattanadilok Na Phuket

## บทคัดย่อ

การถกเถียงเกี่ยวกับการอธิบายเชิงหน้าที่และเชิงโครงสร้างในสังคมศาสตร์ เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุและมีคุณค่าต่อวิชาการด้านสังคมศาสตร์ หรือไม่เกิดขึ้น เป็นระยะในแวดวงปรัชญาสังคมศาสตร์ บทความนี้ได้แสดงลักษณะของการอธิบายเชิงหน้าที่และเชิงโครงสร้างทั้งในฐานะที่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุและไม่ใช่อธิบายเชิงสาเหตุ การอธิบายทั้งสองลักษณะมีคุณค่าต่อแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ ในมิติที่ต่างกัน การอธิบายเชิงสาเหตุอธิบายแบบแผนของสาเหตุและผลลัพธ์ซึ่งมีการเชื่อมโยงกระบวนการเกิด ดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงสังคม ขณะที่การอธิบายที่ไม่ใช่สาเหตุทำให้เห็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ในเชิงองค์รวมและการเห็นความจริงในอีกมิติหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างของกลุ่มในสังคมได้มากขึ้น

**คำสำคัญ :** การอธิบายเชิงหน้าที่ การอธิบายเชิงโครงสร้าง การอธิบายเชิงสาเหตุ

## Abstract

The debates about functional and structural explanations whether they are causal explanation , and have value to social sciences or not, have been occasionally occurred within the realm of philosophy of social sciences. This article demonstrated that the features of functional and structural explanations are both causal and non-causal explanations. Both are valuable to social science in

<sup>1</sup> รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

different ways. The causal explanation contributes to explain patterns of causes and effects linking the processes of formation, existence, and change of social phenomena. The non-causal explanation, on the other hand, makes possible to understand holism and social reality in different dimensions which lead to make more tolerance among social groups.

**Key words :** Functional Explanation, Structural Explanation, Causal Explanation

การอธิบายเชิงหน้าที่และโครงสร้างเป็นวิธีการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่นักวิชาการใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาด้านสังคมศาสตร์มาอย่างยาวนาน ต่อมาเมื่อนักวิชาการสังคมศาสตร์รับเอาแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์จากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติซึ่งเน้นการอธิบายเชิงสาเหตุ (causal explanation) เข้ามาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และมีความเข้าใจว่า “การอธิบายทั้งหมดคือการอธิบายในเชิงสาเหตุ” (Elster 2007:7) กระแสของการยอมรับความเข้าใจเช่นนี้แพร่หลายในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ จึงเกิดคำถามขึ้นว่า การอธิบายที่นักวิชาการสังคมศาสตร์ใช้เป็นหลักแบบเดิม ทั้งการอธิบายเชิงหน้าที่และการอธิบายเชิงโครงสร้าง เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุหรือไม่ และหากมิใช่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุแล้ว การอธิบายทั้งสองแบบยังมีคุณค่าต่อแวดวงวิชาการทางสังคมศาสตร์หรือไม่ บทความนี้เขียนขึ้นมาเพื่ออภิปรายประเด็นคำถามทั้งสองข้อข้างต้น

## 1. การอธิบายเชิงหน้าที่

การอธิบายเชิงหน้าที่ (functional explanation) คือการกำหนดให้สิ่งที่ถูกอธิบายอยู่ภายในระบบปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงซึ่งถูกควบคุมให้มีดุลยภาพเชิงพลวัต เป็นการอธิบายการดำรงอยู่ของสิ่งทางสังคมในแง่ที่เป็นผลสืบเนื่องของสิ่งนั้นมีประโยชน์ต่อระบบสังคมโดยรวม (Little, 1991) เช่น การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรของผู้คนในสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ เพื่อลดการตั้งครกร์ใหม่ ซึ่งส่งเสริมให้การเติบโตของประชากรอยู่ในระดับที่ไม่มากเกินไป อันเป็นผลให้สังคมสามารถอยู่รอดอย่างยั่งยืนได้ ในกรณีนี้ การยืดระยะเวลาการให้นมบุตรถูกอธิบายในรูปแบบของการทำหน้าที่สำคัญที่ทำให้สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ดำรงอยู่ได้

(Harris, 1978) หรือ พิธีกรรม ประเพณี การเฉลิมฉลอง ซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบของชาวเกาะอันดามัน ดำรงอยู่เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วม ค่านิยม วัฒนธรรม และความสมานฉันท์ทางสังคม หากไม่มีการเฉลิมฉลองจิตสำนึกร่วมของความเป็นสังคม ก็จะไม่เกิดขึ้น และหากปราศจากจิตสำนึกร่วม องค์การในสังคมก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (Radcliff-Brown, 1922 : 324)

ในการอธิบายเชิงหน้าที่นั้น ตัวอธิบาย (*the explanans*) กำหนดหน้าที่ของสิ่งที่ถูกอธิบาย (*the explanandum*) ภายในระบบใหญ่ และการมีประโยชน์ของมัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดการทำงานที่ราบรื่นภายในระบบนั้น เช่น กรณีสังคมบุพกาล ตัวอธิบายคือ อัตราการเติบโตของประชากร (ผล) กำหนดสิ่งที่ถูกอธิบาย ซึ่งได้แก่ การยืดระยะเวลาการให้นมบุตร (เหตุ) การพรรณนาเช่นนี้จึงสร้างปัญหาของ “การที่ผลทำให้เกิดเหตุ” หรือ “ผลมาก่อนเหตุ” ซึ่งขัดแย้งกับการอธิบายเชิงสาเหตุทางวิทยาศาสตร์ที่ “สาเหตุ” ไม่อาจเกิดขึ้นหลัง “ผลลัพธ์” ได้ ดังนั้นในการหลีกเลี่ยงปัญหานี้จึงจำเป็นต้องค้นหา ลักษณะในปัจจุบันของระบบซึ่งเป็นสาเหตุให้คุณลักษณะดำรงอยู่ วิธีหนึ่งในการแก้ปัญหานี้คือ การพิจารณาคุณสมบัติปัจจุบันของสิ่งที่ถูกอธิบายในการสร้างให้เกิดผลลัพธ์สุดท้ายในอนาคต ตัวอย่างเช่น การเลือกวิธีการจัดการในกระบวนผลิตสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่ง สมมติว่าการออกแบบวิธีการจัดการผลิตในครั้งแรกให้ผลผลิตออกมาอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการสูญเสียระหว่างกระบวนการผลิตมาก ต่อมา มีการออกแบบวิธีการผลิตใหม่ที่เป็นทางเลือกขึ้นมา ปรากฏว่าวิธีการจัดการแบบใหม่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น ดังนั้น คุณสมบัติของวิธีการจัดการกระบวนการผลิตใหม่เพื่อสร้างผลลัพธ์ในอนาคตคือสาเหตุของการคัดสรรวิธีการจัดการกระบวนการผลิตนั้น การอธิบายเชิงหน้าที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในระบบที่มีการจัดตั้งแบบ “กึ่งวงจรย้อนกลับเชิงนิเสธ” (*semi-teleology*) หรือแนวโน้มของระบบที่มีการจัดการตนเองหรือมีกลไกการแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งผลของมันคือ ระบบสามารถรักษาคุณภาพบางประการไว้ได้ภายใต้ความไม่แน่นอนของสิ่งแวดล้อม ระบบถูกกำหนดให้มีสถานะเชิงคุณภาพที่ถูกเลือกเอาไว้และจากนั้นโครงสร้างอันหลากหลายภายในระบบถูกตีความในฐานะที่ก่อให้เกิดการบำรุงรักษาระบบ ระบบพื้นฐานซึ่งมีลักษณะกึ่งจัดการตนเองเป็นวงจรย้อนกลับเชิงนิเสธ เช่น กลไกการควบคุมหม้อต้มน้ำร้อน เมื่อระบบเคลื่อนตัวห่างจากเงื่อนไขเป้าหมาย วงจรย้อนกลับเชิงนิเสธก็จะตัดการเคลื่อนไหวเพื่อให้ระบบเข้าสู่ภาวะดุลยภาพ (Little, 1991:93) ในทางสังคมศาสตร์สถานะเช่นนี้อาจเป็น

ระเบียบทางสังคม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของระบบค่านิยม และประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ อาทิ กลไกราคาภายในระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขัน การแข่งขันเพื่อซื้อและขายในสถานการณ์ที่การผลิตสามารถขยายหรือมีการทำสัญญานำไปสู่เงื่อนไขให้ราคาของสินค้ามีความเป็นอิสระจากการผันผวนของอุปทานและอุปสงค์เมื่อความต้องการของสินค้าเพิ่มมากขึ้น ราคาก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของราคาทำให้เกิดผู้ผลิตรายอื่นขึ้นมา หรือเป็นการขยายการผลิต นำไปสู่การเพิ่มอุปทานของสินค้า และส่งผลให้ราคาสินค้านั้นลดลง ตัวอย่างในเชิงรูปธรรม เช่น ในสถานการณ์ที่มีความต้องการใช้พลังงานทางเลือกมากขึ้น ตลาดมีความต้องการมันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบในการผลิตแอลกอฮอล์เพื่อผสมกับน้ำมัน ทำให้ราคามันสำปะหลังสูงขึ้น ชาวบ้านจึงปลูกมันสำปะหลังเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้อุปทานมันสำปะหลังมีมาก ส่งผลให้ราคามันสำปะหลังลดลง กลไกราคาลักษณะนี้เป็นกลไกระบบวงจรย้อนกลับเชิงนิเสธ นั่นเอง

การอธิบายเชิงหน้าที่ที่ได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างชัดเจนที่สุดในการเชื่อมโยงกับสิ่งประดิษฐ์และระบบที่ประดิษฐ์ เหตุผลคือสิ่งประดิษฐ์เป็นผลจากการออกแบบอย่างจงใจ และการออกแบบคือกระบวนการซึ่งผู้สร้างเลือกลักษณะที่พึงประสงค์หรือที่เป็นประโยชน์เพื่อบรรลุผลลัพธ์ของระบบที่กำหนดไว้เช่น สวิตช์ไฟฟ้าทำหน้าที่ปิดหรือเปิดไฟฟ้า ความจริงก็คือผู้ออกแบบกลไกได้เลือกรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงเพื่อควบคุมไฟฟ้า และแม้ว่าเราไม่รู้สิ่งที่จะเฉพาะเจาะจงของกระบวนการออกแบบ ก็มีเหตุผลที่จะคิดภายใต้ฐานคติที่ว่า องค์ประกอบที่เฉพาะเจาะจงของการออกแบบกลไกได้รับเลือกเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งใจเอาไว้ ยิ่งกว่านั้นถ้าเรามีเหตุผลที่เชื่อว่า มีความตั้งใจที่จะสร้างลักษณะบางอย่างเพื่อให้เกิดผลสืบเนื่องที่เป็นประโยชน์แล้ว เราก็มีเหตุผลที่จะเชื่อว่าหน้าที่ของลักษณะดังกล่าวก็คือการทำให้เกิดผลลัพธ์ตามที่กำหนด

## 2. พิจารณาความเป็นสาเหตุของการอธิบายเชิงหน้าที่

การอธิบายเชิงหน้าที่ในสังคมศาสตร์ อธิบายสถาบันและการปฏิบัติทางสังคมในแง่มุมมองของผลสืบเนื่องที่เป็นประโยชน์ของสิ่งนั้นต่อระบบสังคมโดยรวมหรือต่อระบบย่อยบางระบบที่มีความสำคัญ เป้าหมายของการอธิบายคือ การระบุส่วนย่อยที่แสดงบทบาทสำคัญในระบบสังคมหรือวัฒนธรรม ระบบสังคมเป็นระบบที่มีพลวัตซึ่งส่วนประกอบย่อยแสดงบทบาทเชิงหน้าที่เพื่อให้อุปสรรคของระบบเป้าหมายของการวิเคราะห์เชิงหน้าที่คือการระบุบทบาทที่องค์ประกอบย่อยแต่ละ

องค์ประกอบซึ่งแสดงคุณลักษณะออกมาโดยผ่านการปฏิบัติหรืออยู่ในรูปของสถาบันบางอย่าง การศึกษาชาวเกาะอันตามันของ Radcliffe-Brown (1922) แสดงให้เห็นถึงวิธีการนี้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ประเพณีการเฉลิมฉลองมีบทบาทในการทำให้เกิดการบรรลุเป้าประสงค์เรื่องการสร้างความยั่งยืนและการถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมอันตามัน ประเพณีเหล่านั้นจึงดำรงอยู่ในสังคมได้เพราะว่าได้ทำหน้าที่สำคัญต่อสังคม นอกจากนั้น ความเชื่อและประเพณีทุกอย่างของสังคมปฐมกาลแสดงบทบาทกำหนดองค์ประกอบบางส่วนในชีวิตทางสังคมของชุมชน เจกเช่นเดียวกับอวัยวะทุกอย่างของสิ่งมีชีวิตต่างทำหน้าที่สำคัญบางอย่างต่อชีวิตโดยรวมของสิ่งมีชีวิตนั่นเอง Little (1991:95) เสนอแนวทางในการอธิบายเชิงหน้าที่อันแสดงถึงการมีลักษณะของการอธิบายเชิงสาเหตุ 3 ประการคือ 1) การดำรงอยู่ของสถาบันหรือการปฏิบัติที่ถูกอธิบาย 2) พลังเชิงสาเหตุของการปฏิบัติหรือสถาบันนั้น และ 3) ประวัติศาสตร์เชิงสาเหตุของผลประโยชน์ที่เกิดจากสถาบันหรือการปฏิบัตินั้น

1) การดำรงอยู่ของสถาบันหรือการปฏิบัติที่ถูกอธิบาย การปฏิบัติ - ป ดำรงอยู่ในสังคม - ส มีฐานคติสำคัญคือ ลักษณะสถาบันหรือการปฏิบัติใดๆที่ไม่มีการอธิบายเชิงสาเหตุจะมีแนวโน้มสูญหายโดยผ่านกระบวนการเลือกสรรโดยอิสระของการพัฒนาทางสังคม เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าวในสังคมไทย ไม่สามารถอธิบายเชิงสาเหตุแก่ปรากฏการณ์ใดทางสังคมได้จึงสูญสลายไปในที่สุด หรือ สถาบันหมอลำเตยก็ไม่สามารถอธิบายเชิงสาเหตุแก่ปรากฏการณ์ใดทางสังคมได้จึงสูญสลายไปในที่สุด แต่สถาบันหมอลำกลับดำรงอยู่เพราะสามารถอธิบายเชิงสาเหตุแก่ปรากฏการณ์ทางสังคมได้ คือ เป็นสาเหตุทำให้ความเครียดของบุคคลลดลง เป็นต้น

2) พลังเชิงสาเหตุของสถาบันและการปฏิบัติทางสังคมที่มีคุณสมบัติเชิงแนวโน้มในการผลิตผลลัพธ์บางประการ เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยดำรงอยู่เพราะมีพลังเชิงสาเหตุในการทำให้สังคมไทยเกิดความสมานฉันท์ หรือการปฏิบัติธรรมเป็นพลังเชิงสาเหตุที่ทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติมีความสงบเย็น

3) ประวัติศาสตร์เชิงสาเหตุที่แท้จริงของการดำรงอยู่ของสถาบันหรือการปฏิบัติซึ่งมีแนวโน้มผลิตผลประโยชน์ต่อสังคมในอนาคต ซึ่งอธิบายการดำรงของมันในเวลาปัจจุบัน เช่น ธนากรรมีประวัติศาสตร์เชิงสาเหตุว่ามีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของสังคม และมีแนวโน้มว่าจะผลิตผลประโยชน์ต่อสังคมในอนาคต ดังนั้นมันจึงดำรงอยู่

Little ชี้ว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เชิงสาเหตุเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการอธิบายเชิงหน้าที่ ข้อกำหนดนี้ระบุว่า การสร้างผลประโยชน์ต่อสังคมคือการหน้าที่ของสถาบันหรือการปฏิบัติใด ๆ ในสังคมหนึ่ง หรือ “การสร้างหรือผลิตประโยชน์ของสถาบันหรือการปฏิบัติใด ๆ เป็นสาเหตุในการดำรงอยู่ของตัวมันเองในสังคม” ตัวอย่างเช่น สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ในการผลิตผลประโยชน์ต่อสังคมคือ เป็นแหล่งในการแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกของสังคม และด้วยเหตุนี้จึงทำให้สถาบันการศึกษาดำรงอยู่ อย่างไรก็ตามอาจพิจารณาในทางตรงข้ามได้ว่า หากสถาบันหรือการปฏิบัติโดยดีแนวโน้มในการผลิตผลประโยชน์ต่อสังคมแล้ว หลังจากนั้นความแปรผันที่เป็นอิสระของชีวิตทางสังคมก็จะจัดการปฏิบัติหรือสถาบันนั้นออกไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และท้ายที่สุด การปฏิบัติหรือสถาบันนั้นก็สูญหายจากสังคมนั้น

การระบุหลักฐานและแสดงรายละเอียดของเงื่อนไขเชิงสาเหตุมีความสำคัญที่จะบ่งชี้ว่าการอธิบายเชิงหน้าที่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุหรือไม่ ถ้าไม่สามารถแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนได้ว่ามีเงื่อนไขเชิงสาเหตุเกิดขึ้น เราก็จะไม่รู้ว่าการอธิบายเชิงหน้าที่นั้นมีความเที่ยง (validity) หรือไม่ เช่น รถบัสโรงเรียนสีเหลืองซึ่งทำให้เกิดเห็นง่าย แต่การมีสีเหลืองของรถบัสซึ่งทำให้เกิดได้ง่ายอาจมิใช่เหตุผลที่ทำให้สีนี้ถูกเลือก หากไม่มีหลักฐานที่หนักแน่นแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างสีเหลืองกับความง่ายในการสังเกตเห็น ทั้งนี้เพราะมีความเป็นไปได้ที่สีเหลืองจะถูกเลือกด้วยเหตุผลอื่น เช่น ความชอบของผู้ผลิต หรือ ของผู้มีอำนาจในสถาบันการศึกษา และหากสีเหลืองถูกเลือกด้วยสาเหตุข้างต้น จึงเป็นการไม่ถูกต้องหากระบุว่า หน้าที่ของสีเหลืองคือทำให้รถบัสเป็นที่สังเกตเห็นได้ง่าย ดังนั้นการอธิบายเชิงหน้าที่ในลักษณะนี้จึงไม่ใช่การอธิบายเชิงหน้าที่ในแบบที่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุลองพิจารณาสมมติฐานของ Harris (1978) เรื่อง การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรในสังคมหาของป่าล่าสัตว์ ทำหน้าที่ในการลดการปฏิสนธิและควบคุมการเติบโตของประชากรสิ่งที่ต้องตรวจสอบคือ

1) สังคมหาของป่า-ล่าสัตว์มีระยะเวลาการให้นมบุตรยาวนานกว่าสังคมแบบอื่น ๆ หรือไม่ เพราะหากเรื่องนี้ไม่เป็นจริงหรือไม่ดำรงอยู่ประเด็นนี้จะไร้ความหมาย (ต้องแสดงหลักฐานว่า การปฏิบัตินั้นดำรงอยู่จริงในสังคม) นักวิจัยจึงต้องหาหลักฐานในการเปรียบเทียบระยะเวลาการให้นมบุตรระหว่างสังคมหาของป่า-ล่าสัตว์ กับสังคมเกษตรกรรม และ/หรือสังคมอุตสาหกรรม

2) การยืนยันว่าการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรมีผลต่อการปฏิสนธิ (ต้องแสดงถึงการบรรลุเงื่อนไขที่ว่า การปฏิบัติมีแนวโน้มจะผลิตผลประโยชน์แก่สังคม) ในการสนับสนุนข้ออ้างนี้ จำเป็นต้องมีหลักฐานยืนยันว่า การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรก่อให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าวจริง สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับชีววิทยาของระบบการสืบพันธุ์และความสัมพันธ์กับการให้นมบุตร ระดับไขมัน ความสมดุลของฮอร์โมน และอื่นๆ ในทางชีววิทยามีหลักฐานว่าการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรมีผลให้การตกไข่ของผู้หญิงเลื่อนออกไป ดังนั้นระยะเวลาเฉลี่ยระหว่างการจัดครรภ์ของผู้หญิงที่ขยายระยะเวลาการให้นมบุตรจึงนานเป็นสองเท่าของผู้หญิงที่ให้นมบุตรสั้น หรือ ความเป็นไปได้ในการตั้งครรภ์ของผู้หญิงลดลงเนื่องจากการขยายระยะเวลาการให้นมบุตร

3) การแสดงความชัดเจนว่า การปฏิบัติทางสังคมของการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรถูกทำให้ดำรงอยู่เพราะมีบทบาทในการลดการปฏิสนธิ (ประวัติศาสตร์เชิงสาเหตุ) อาจเป็นไปได้ว่าการลดลงของการปฏิสนธิเป็นสาเหตุให้การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรดำรงอยู่เป็นเพียงความสัมพันธ์แบบบังเอิญ เพราะว่าอาจมีปัจจัยอื่นๆซึ่งไม่เกี่ยวข้องที่ทำให้การปฏิบัติของการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรดำรงอยู่ในสังคมก็ได้ อาทิ การให้นมบุตรมีต้นทุนต่ำกว่าการให้อาหารทารกในรูปแบบอื่นๆ ดังนั้นมารดาจึงให้นมบุตรในระยะเวลายาวนานขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงจากการออกไปหาอาหารชนิดอื่นในป่า หรือเป็นเพราะมารดาเห็นว่าการให้นมบุตรสะดวกและใช้เวลาน้อยกว่าไปหาอาหารในรูปแบบอื่นๆ ถ้าหากสาเหตุของการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรเป็นเช่นนี้ จึงเป็นการผิดพลาดที่จะระบุว่า การลดลงของการปฏิสนธิเป็นสาเหตุของการขยายระยะเวลาการให้นมบุตร

การอธิบายของ Harris เข้าเกณฑ์การอธิบายเชิงหน้าที่ข้อที่หนึ่งและสอง แต่ไม่เข้าเกณฑ์ข้อที่สาม เพราะเขามิได้เสนอหลักฐานสนับสนุนการตัดสินใจว่าการดำรงอยู่ของการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรเป็นเพราะมีการลดลงของการปฏิสนธิ และเขามิได้แสดงการอธิบายกลไกเชิงสาเหตุที่เชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ทั้งสอง เพราะฉะนั้นการอธิบายเชิงหน้าที่ของเขาจึงผิดพลาด และไม่มีเหตุผลที่จะยอมรับสมมติฐานที่ว่า การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรเกิดจากความจำเป็นเพื่อลดการปฏิสนธิในสังคมหาของป่า-ล่าสัตว์ ความผิดพลาดในการอธิบายเชิงหน้าที่ยังพบได้ในงานวิชาการอื่นๆ อาทิ การอธิบายของ Foster (1974) เกี่ยวกับการปฏิรูปของประเทศอังกฤษในทศวรรษ 1840s ว่าเป็นการปรับตัวเชิงหน้าที่อันเกิดจากการ

คุกคามต่อผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนโดยชนชั้นกรรมาชีพ เมื่อถูกคุกคามทำให้ชนชั้นนายทุนจำเป็นต้องปรับตัวและนำไปสู่การลดลงของวิกฤตทางการเมือง แต่งานชิ้นนี้กลับแสดงหลักฐานที่ดูเหมือนว่าเข้ากันไม่ได้กับข้อสรุป กล่าวคือ Forster ได้วิเคราะห์ว่า ในปลายทศวรรษ 1840s การเมืองของพรรคการเมืองเริ่มเป็นอุปสรรคต่อความเป็นเอกภาพชนชั้นแรงงาน ซึ่งทำให้คนงานสนับสนุนทั้งพรรคทอรี (Tory) และพรรคเสรีนิยม ทั้งสองพรรคใช้วาทกรรมของกลุ่มคนงานหัวรุนแรง ซึ่งก็ยิ่งทำให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มผู้ใช้แรงงานมากขึ้นไปอีก ผลก็คือทำให้ขบวนการแรงงานแตกสลายมีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายจนไม่มีพลังในการกดดัน ซึ่งนำไปสู่การลดวิกฤตทางการเมืองและความเสี่ยงต่อการสูญเสียผลประโยชน์ของนายทุน การสรุปของ Foster ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงนี้ว่าเป็นการปรับตัวเชิงหน้าที่ของระบบการเมืองและสังคมเพื่อลดวิกฤตทางการเมืองและสร้างความมั่นคงให้กับนายทุน จึงเป็นการอธิบายที่มีข้อผิดพลาด เพราะไม่ได้แสดงกลไกเชิงสาเหตุให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การคุกคามของชนชั้นแรงงานต่อผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองอย่างไร แต่กลับไปแสดงให้เห็นว่าความแตกแยกของชนชั้นแรงงาน ส่งผลให้ขบวนการแรงงานอ่อนแอลงเท่านั้น

สำหรับการอธิบายเชิงหน้าที่ซึ่งมีกลไกเชิงสาเหตุสนับสนุนคือ การอธิบายของ Skinner (1964) เกี่ยวกับ “ทฤษฎีสถานที่ศูนย์กลาง” ทฤษฎีนี้ระบุว่า ลักษณะการจัดการพื้นที่ได้รับการอธิบายบนพื้นฐานของการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ และกลไกในการสนับสนุนการหน้าที่นี้คือลักษณะปัจเจกชนที่มองเห็นได้ (visibly individualistic) กลไกนี้ดำเนินงานโดยการตัดสินใจของผู้บริโภค เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ขาย ซึ่งจำกัดพฤติกรรมเพื่อบรรลุถึงผลลัพธ์ที่เหมาะสมของตนเอง ในกรณีนี้มีการอธิบายเชิงหน้าที่แบบสาเหตุได้อย่างเหมาะสมโดยอธิบายกระบวนการระดับท้องถิ่น ซึ่งก่อตั้งและผลิตซ้ำการปรับตัวเชิงหน้าที่ของสถานที่ศูนย์กลางของชนบทในประเทศจีน ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ 1) มีลำดับชั้นของสถานที่ โดยเริ่มจากกลุ่มบ้าน หมู่บ้าน เมืองที่มีตลาดมาตรฐาน เมืองที่มีตลาดขนาดกลาง และเมืองที่มีตลาดขนาดใหญ่ ลำดับชั้นเหล่านี้ถูกกำหนดโดยหน้าที่เชิงตลาดซึ่งกำหนดสถานที่ภายในลำดับชั้น เช่น เมืองขนาดใหญ่มีการให้บริการหลายประเภทที่เมืองขนาดเล็กไม่มี 2) ลำดับชั้นถูกจัดตั้งในเชิงพื้นที่ โดยเมืองขนาดใหญ่ถูกล้อมรอบด้วยวงแหวนหกล้อมรอบของเมืองที่มีขนาดเล็กกว่า ซึ่งนำไปสู่เครือข่ายหกล้อมรอบคลุมพื้นที่ ดังนั้นชนบทของจีนจึง

เหมือนรูปทรงเรขาคณิตที่ทำนายได้โดยทฤษฎีสถานที่ศูนย์กลาง และ Skinner อธิบายสิ่งเหล่านี้บนพื้นฐานการจัดการกิจกรรมการตลาดที่เหมาะสม การลดต้นทุนค่าขนส่งภายในระบบตลาด และเขาได้อนุมานต่อไปว่า ชีวิตทางสังคมของชาวจีนถูกสร้างโดยระบบตลาดมากกว่าหมู่บ้าน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการถ่ายทอดความคิดของชาวจีนเกิดขึ้นตามเส้นทางที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยลำดับขั้นของการตลาด

ดังนั้นการจะตัดสินว่า ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่เป็น “การอธิบาย “ จะต้องมีความคิดและหลักฐานเกี่ยวกับกลไกเชิงสาเหตุที่รับใช้ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่นั้น ระบบคุณค่าบางประการมีสถานะในบางสังคมเพราะว่าสามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นที่สำคัญของกลุ่ม เช่น ทำให้ความหนาแน่นของประชากรลดลง ทำให้เกิดความร่วมมือ ทำให้เกิดการกระจายรายได้เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิก การจะระบุได้ว่าสิ่งใดเป็นกลไกเชิงสาเหตุหรือไม่ขึ้นอยู่กับคำถามสำคัญสองประการคือ อะไรคือปัจจัยทางสังคมที่ทำให้กลุ่มบรรทัดฐานที่มีประโยชน์เหล่านี้ดำรงอยู่ในสังคมช่วงตอนแรกเริ่ม และอะไรคือกระบวนการทางสังคมในระดับกิจกรรมของปัจเจกบุคคลที่ดำเนินการเพื่อผลิตซ้ำกลุ่มของบรรทัดฐานนี้อย่างต่อเนื่อง

สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักคือ การอธิบายว่าระบบบรรทัดฐานที่ดำรงอยู่เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสังคมในภาพรวม อาจไม่เพียงพอต่อการอธิบายการดำรงอยู่และการผลิตซ้ำของระบบบรรทัดฐานนั้น เพราะผลประโยชน์ของสังคมไม่ได้ทำให้เกิดการจัดการทางสังคมซึ่งผลิตผลประโยชน์เหล่านั้นอย่างอัตโนมัติ การตัดสินโดยใช้เกณฑ์เฉพาะการมีประโยชน์ต่อระบบสังคมเพียงประการเดียว อาจทำให้เราตกอยู่ในกับดักของความเชื่อที่เรียกว่า *หลักการหน้าที่นิยมเชิงแพงโลสเซียน (Panglossian functionalism)* อันหมายถึง ความคาดหวังที่ว่าบรรทัดฐานหรือรูปแบบการจัดการสังคมหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นภายในสังคมใดสังคมหนึ่งเพราะรูปแบบดังกล่าวตอบสนองผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่มที่มีอิทธิพลในสังคมนั้น

อย่างไรก็ตามการพิจารณาเช่นนี้เป็นการกำหนดข้อจำกัดของการอธิบายเชิงหน้าที่แบบดั้งเดิม เพราะว่า การอธิบายปรากฏการณ์หนึ่งจะใช้เพียงแต่การอธิบายผลประโยชน์ที่สืบเนื่องต่อสังคมจากสิ่งนั้นดูเหมือนจะไม่เพียงพออีกต่อไปแต่จำเป็นต้องวิเคราะห์เส้นทางในระดับจุลภาคหรือกิจกรรมของปัจเจกบุคคลที่จะเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ก่อกำเนิดแบบแผนเชิงสาเหตุของปรากฏการณ์นั้น ในทางชีววิทยาอาจไม่ยากที่จะอธิบายในระดับนี้แต่ในทางสังคมศาสตร์ค่อนข้างเป็นปมปัญหา อย่างไรก็ตามมีกลไกสองประการในการอธิบายและคลี่คลายปมปัญหานี้ ทั้งคู่อยู่บนพื้นฐาน

ของทางเลือกอย่างตั้งใจของปัจเจกบุคคล ประการแรก เป็นการกระทำจากบุคคลที่คาดหวังและรู้ว่าการกระทำนั้นมีประโยชน์ และต่อมากลายเป็นแบบแผนของสังคม เช่น การขยายระยะเวลาการให้นมบุตรของมารดาในสังคมหาของป่า-ล่าสัตว์ ช่วยลดความถี่ในการตั้งครรภ์ ประการที่สอง เป็นความตั้งใจของบุคคลที่มีอิทธิพลในสังคมซึ่งทราบว่าการกระทำนั้นมีประโยชน์ จึงสนับสนุนการกระทำเหล่านั้น เช่น กลุ่มผู้ทรงอิทธิพลในสังคมหาของป่า-ล่าสัตว์ อาจทราบว่าการขยายระยะเวลาการให้นมบุตรของมารดาทำให้อัตราการตั้งครรภ์ พวกเขายิ่งสนับสนุนให้มารดาขยายระยะเวลาการให้นมบุตรออกไป กล่าวโดยสรุป แนวโน้มของการกระทำใดที่ผลิตผลประโยชน์เป็นสาเหตุให้มันดำรงอยู่เพราะว่ามันทำให้บุคคลในสังคมรับเอาการปฏิบัตินี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

แต่สิ่งที่ยากขึ้นและน่าสนใจคือ คือ การที่ผลประโยชน์ซึ่งสัมพันธ์กับการปฏิบัติไม่เป็นที่รับทราบและเป็นผลมาจากความไม่ตั้งใจของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด ความเป็นไปได้ในการอธิบายกรณีนี้มีสองประการคือ ประการแรก การเลือกสรรทางสังคม (social selection) กล่าวคือในสังคมประกอบด้วยกลุ่มและชุมชน แต่ละแห่งมีค่านิยมและการปฏิบัติของตนเอง บางกลุ่มมีการปฏิบัติบางอย่างที่มีผลดีต่อสวัสดิการของกลุ่มมากกว่ากลุ่มอื่น ทำให้สมาชิกของกลุ่มอื่นย้ายเข้ามาอยู่ในกลุ่มนั้นเพราะคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์มากกว่า การย้ายออกของสมาชิกกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดทำให้ค่านิยมและการปฏิบัติของกลุ่มนั้นอาจสูญหายไป เพราะกลุ่มจะมีขนาดเล็กลงมากซึ่งทำให้หน้าที่ของประเพณีหรือการปฏิบัติที่มีอยู่เดิมไม่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอีกต่อไป ส่วนกลุ่มที่สมาชิกจากกลุ่มอื่นย้ายเข้าไปอยู่ก็มีความเป็นไปได้ว่าจะรับเอาการปฏิบัติบางอย่างจากสมาชิกใหม่ไปใช้ หากการปฏิบัตินั้นได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีความเป็นประโยชน์ หรือ อาจมีความเป็นไปได้เช่นกันว่าการปฏิบัติเดิมที่สมาชิกผู้นั้นเคยทำขณะที่อยู่ในกลุ่มเดิมก่อนจะย้ายมาอยู่ในกลุ่มใหม่อาจสาบสูญไปตลอดกาลก็ได้ เพราะการปฏิบัตินั้นไม่มีประโยชน์ใดๆหลงเหลืออยู่แล้ว จากที่กล่าวมาเราอาจตั้งสมมติฐานว่า “การย้ายกลุ่มอาจส่งผลให้มีแนวโน้มของการผสมผสานของการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อสวัสดิการที่จำเป็นของกลุ่ม ณ ระดับเทคโนโลยีหนึ่งๆ” อย่างไรก็ตามสมมติฐานนี้ค่อนข้างไม่เป็นจริงในสังคมก่อนยุคทันสมัย เพราะในสังคมยุคโบราณการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใหม่หรือออกจากกลุ่มเดิมเป็นเรื่องที่ยากลำบากและไม่ได้เป็นไปอย่างเสรี ดังนั้นแนวคิดการเลือกสรรทางสังคมจึงอาจไม่ใช่ทางเลือกในการอธิบายที่ดี

ประการที่สอง การเลือกสรรโดยการจัดสรรของกลุ่มผู้มีอำนาจ เป็นระบบการเลือกสรรที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการในการลดความขัดแย้งภายในสังคม แต่อาจจะกระทบต่อประสิทธิภาพในการผลิตของสังคม เช่น การแบ่งที่ดินหากให้เท่าๆ กันโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและลักษณะทางกายภาพของที่ดิน ก็จะทำให้เกิดความอิจฉาระหว่างครอบครัวที่ได้รับที่ดินคุณภาพสูง กับครอบครัวที่ได้ที่ดินคุณภาพต่ำ แต่หากแบ่งโดยให้แต่ละคนได้ที่ดินมีคุณภาพดีและคุณภาพไม่ดีผสมผสานกันไป ก็จะทำให้ประสิทธิภาพของการผลิตลดลง จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าการแบ่งที่ดินแบบใดมีเหตุผลมากกว่ากัน ดังนั้นการเลือกสรรโดยกลุ่มผู้มีอำนาจก็ไม่สามารถการอธิบายได้อย่างเป็นที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปการอธิบายเชิงหน้าที่อาจเป็นทั้งการอธิบายเชิงสาเหตุ และไม่ใช่การอธิบายเชิงสาเหตุ ลักษณะการอธิบายหน้าที่เชิงสาเหตุเกิดขึ้นเมื่อ ผู้อธิบายสามารถแสดงกลไกรายละเอียดในระดับจุลภาคที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลอย่างชัดเจนดังการอธิบายในสาขาชีววิทยา แต่การอธิบายเชิงหน้าที่จะมีใช้การอธิบายเชิงสาเหตุหากเพียงแต่ระบุผลสืบเนื่องที่เป็นประโยชน์ของปรากฏการณ์นั้นต่อการดำรงอยู่ของสิ่งที่ถูกอธิบาย การนำการอธิบายหน้าที่เชิงสาเหตุมาใช้ในการอธิบายทางสังคมศาสตร์จึงถูกตั้งข้อสงสัยเพราะนักวิชาการจำนวนมากใช้การอธิบายหน้าที่เชิงสาเหตุโดยมิได้แสดงกลไกเชิงสาเหตุในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ต่างๆ ของสังคมได้อย่างกระชับชัดเจนและขาดหลักฐานระดับจุลภาคที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวอธิบายและสิ่งที่ถูกอธิบาย ในกรณีที่ดีที่สุดคือการอ้างความไม่สมบูรณ์ที่ดำรงอยู่ในสังคมศาสตร์ ดังนั้นหากนักสังคมศาสตร์จะใช้การอธิบายหน้าที่เชิงสาเหตุเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ก็จำเป็นต้องแสดงหลักฐานอย่างกระชับชัดเจนถึงห่วงโซ่แห่งสาเหตุและผลซึ่งแสดงความเชื่อมโยงของของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ ดังเช่นการอธิบายระบบการตลาดในสังคมจีนยุคปลายจักรวรรดิของ Skinner นั้นเอง ส่วนการอธิบายเชิงโครงสร้างจะตกอยู่ในฐานะเดียวกับการอธิบายเชิงหน้าที่หรือไม่ จะพิจารณาเป็นประเด็นต่อไป

### 3. การอธิบายเชิงโครงสร้าง

ตัวแบบการอธิบายทางสังคมอีกประการหนึ่งที่นักสังคมศาสตร์นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายคือ การอธิบายเชิงโครงสร้าง (structural explanation) ตัวแบบนี้อธิบายสังคมในฐานะเป็นผลสืบเนื่องที่สามารถทำนายได้ของคุณลักษณะเชิงโครงสร้างบาง

ประการของสังคม การอธิบายเชิงโครงสร้างมี 2 แบบ คือ 1) โครงสร้างในฐานะสาเหตุหลักของปรากฏการณ์สังคม 2) โครงสร้างในฐานะที่เป็นระบบไวยากรณ์ ซึ่งปฏิเสธการอธิบายเชิงสาเหตุอย่างสิ้นเชิง แต่อธิบายปรากฏการณ์สังคมหลากหลายมิติโดยแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนเชื่อมโยงของโครงสร้างเชิงนามธรรมที่เป็นรากฐานของปรากฏการณ์นั้น คล้ายกับระบบไวยากรณ์ของระบบภาษา

**3.1 การอธิบายโครงสร้างเชิงสาเหตุ (causal structural explanation)** การอธิบายในลักษณะนี้มีรากฐานมาจากความคิดแบบองค์รวม (Holism) ซึ่งเชื่อว่าสังคมมีคุณสมบัติแตกต่างจากปัจเจกบุคคลที่สร้างมันขึ้นมา การดำรงอยู่ของสังคมจึงเป็นอิสระจากตัวปัจเจกบุคคล (Rosenberg, 1995: 125) คุณสมบัติของปัจเจกบุคคลเป็นเพียงสิ่งที่ขึ้นอยู่กับของตำแหน่งแห่งที่ในสังคมของพวกเขา หรือระบบรวมของความหมายทางสังคมวัฒนธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อัตลักษณ์ของบุคคลถูกกำหนดโดยกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกเพราะว่าอัตลักษณ์ถูกสร้างจากพลังทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดแบบองค์รวมยืนยันว่ามนุษย์เป็นเพียงเครื่องมือของสังคมและวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการแสดงความหมายออกมา ทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมไม่สามารถลดรูปไปสู่ทฤษฎีระดับปัจเจกบุคคลผู้กระทำการได้ เพราะว่าคุณลักษณะที่กระทำสิ่งใดมีสาเหตุมาจากแรงขับเคลื่อนของสังคมโดยรวม ดังนั้นการจะเข้าใจการกระทำของปัจเจกบุคคลได้จะต้องเข้าใจบริบทที่เขาดำรงอยู่ และการสร้างทฤษฎีสังคมจะต้องพิจารณาสังคมแบบองค์รวมเป็นรากฐานในการอธิบาย (Fay, 1996: 50-51)

จากฐานคิดดังกล่าว การอธิบายแบบโครงสร้างนิยมเชิงสาเหตุจึงมีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมว่า 1) สังคมเป็นระบบซับซ้อนซึ่งผนึกรวมอยู่ในขอบเขตที่ไร้ความจำกัดของโครงสร้างสังคม เช่น ระบบการเมือง รูปแบบของรัฐ ระบบเศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรม และระบบการขนส่ง เป็นต้น 2) ลักษณะสำคัญของสังคมอันได้แก่แบบแผนที่ถาวรขององค์การ สถาบัน รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลง สามารถอธิบายได้ในฐานะของผลสืบเนื่องของสาเหตุที่เกิดจากรายละเอียดบางประการของโครงสร้างเหล่านั้น อาทิ การบูรณาการและความมีระเบียบแบบแผนของสังคมมีผลต่ออัตราการฆ่าตัวตาย การถดถอยทางเทคโนโลยีนำไปสู่ความล่มสลายของอาณาจักรโรมัน การถดถอยทางเศรษฐกิจนำไปสู่การปฏิวัติในประเทศไทย ค.ศ. 1932 เป็นต้น ดังนั้นเพื่อก่อให้เกิดความกระจ่างในการอธิบายจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจกับคำว่า “โครงสร้างสังคม” เสียก่อน

โครงสร้างสังคม หมายถึง ระบบแบบแผนความสัมพันธ์ที่มีความยั่งยืนคงทน ซึ่งกำหนดโอกาสและข้อจำกัดในการขึ้นำ จำกัด และกระตุ้นการกระทำของบุคคล สิ่งที่เป็นโครงสร้างสังคมจึงมีความต่อเนื่องในมิติของเวลา มีคุณสมบัติที่เป็นอิสระจากปัจเจกบุคคลที่ครอบครองบทบาทภายในโครงสร้าง เช่น ตำแหน่งในระบบราชการมีความเป็นอิสระจากบุคคลที่ครอบครองตำแหน่งนั้น ไม่ว่ามีการเปลี่ยนแปลงบุคคลกี่คน แต่ตำแหน่งก็ยังคงดำรงอยู่ภายในโครงสร้างนั้น ขณะเดียวกันโครงสร้างก็เป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขต และเปิดโอกาสในการกระทำทางสังคมของบุคคล โดยอาศัยกฎระเบียบและบรรทัดฐานทางสังคมเป็นกลไกในการกำหนดแนวทางการแสดงพฤติกรรม (Little, 1991: 103 -104)

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่า โครงสร้างสังคมมีรากฐานจากแนวคิดแบบองค์รวมนักวิชาการคนสำคัญที่พัฒนาแนวคิดแบบองค์รวมและใช้โครงสร้างสังคมในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบคือ Emile Durkheim ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 Durkheim ได้สถาปนาสาขาสังคมวิทยาขึ้นมาในฐานะที่เป็นศาสตร์อิสระจากสาขาอื่น ๆ Durkheim เป็นนักประจักษ์นิยม (empiricist) ในแง่ระเบียบวิธีวิทยา เขายืนยันอย่างชัดเจนว่าระเบียบวิธีของสังคมวิทยาจะต้องเหมือนกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ Durkheim ได้สร้างแนวคิด “ข้อเท็จจริงทางสังคม” (social facts) ขึ้นมา ในหนังสือชื่อ *กฎเกณฑ์ของระเบียบวิธีสังคมวิทยา (the rules of the sociological methods)* แต่หนังสือที่เขาแสดงให้เห็นถึงพลังขององค์รวมในการอธิบายสังคมได้อย่างหนักแน่นคือเรื่อง “การฆ่าตัวตาย” (suicide) สำหรับ Durkheim ข้อเท็จจริงทางสังคม คือสรรพสิ่งที่อยู่ภายนอกและมีพลังในการกำหนดการกระทำของมนุษย์ เขาได้แบ่งข้อเท็จจริงทางสังคมออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อเท็จจริงทางสังคมเชิงวัตถุ (material social facts) เช่น สถาปัตยกรรม โบสถ์ รัฐ กฎหมาย การกระจายของประชากร ช่องทางการสื่อสาร เป็นต้น 2) ข้อเท็จจริงทางสังคมที่ไม่ใช่วัตถุ (nonmaterial social facts) เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม คุณธรรม จิตสำนึกร่วมของสังคม วัฒนธรรม (Ritzer, 2000: 76-77)

Durkheim ได้ศึกษาเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย และจำแนกการฆ่าตัวตายออกเป็นสี่ประเภท คือ 1) การฆ่าตัวตายแบบตัวตนโดดเดี่ยว (egoistic suicides) การฆ่าตัวตายแบบนี้มีมากในสังคมที่มีการบูรณาการทางสังคมต่ำ และปัจเจกบุคคลถูกทำให้โดดเดี่ยว หรือ เมื่อความเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ในกลุ่มถูกทำให้อ่อนแอหรือแตกสลาย Durkheim พบว่า อัตราการฆ่าตัวตายของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมี

น้อยกว่าผู้นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ เพราะว่ากลุ่มชาวคริสต์ที่นับถือนิกายคาทอลิกมีความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนที่เข้มแข็ง ขณะที่นิกายโปรเตสแตนต์เน้นค่านิยมในเรื่องเสรีภาพและปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายความว่าพวกเขามีแนวโน้มครอบครองความโดดเดี่ยว เขายังพบอีกว่าคนแต่งงานฆ่าตัวตายน้อยกว่าคนโสด เพราะการแต่งงานบูรณาการบุคคลไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีเสถียรภาพ 2) การฆ่าตัวตายแบบสูญเสียสิ่งยึดเหนี่ยว (anomic suicide) เกิดเมื่อสังคมขาดหรือมีความสับสนในกฎระเบียบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและความไร้เสถียรภาพของสังคม การสูญเสียสิ่งที่เคยยึดเหนี่ยวหรืออ้างอิงหรือศรัทธา เช่น ช่วงเวลาเศรษฐกิจตกต่ำ หรือช่วงเวลาหลังการหย่าร้าง 3) การฆ่าตัวตายแบบพลีชีพเพื่อสิ่งสูงส่ง (altruistic suicide) เกิดเมื่อปัจเจกบุคคลมีภาวะถูกบูรณาการแบบสิ้นเกิน (over-integrated) ด้วยพันธะทางสังคมที่แข็งแกร่งและให้คุณค่าแก่สังคมมากกว่าตนเอง ในกรณีนี้ การฆ่าตัวตายจะกลายเป็นการเสียสละ เช่น การพลีชีพของทหารญี่ปุ่น หรือ การระเบิดพลีชีพของนักรบมุสลิม และ 4) การฆ่าตัวตายแบบชะตากำหนด (fatalistic suicide) เป็นผลมาจากการบูรณาการสิ้นเกินของสังคม ทำให้ปัจเจกบุคคลเกิดความรู้สึกว่าไร้อำนาจ ไม่อาจฝืนชะตากรรมได้ (Giddens, 2001: 10-11) เช่น การฆ่าตัวตายของคู้รักที่ต่างศาสนาหรือต่างเชื้อชาติที่ถูกกีดกัน เป็นต้น

ตัวอย่างการศึกษาโดยใช้โครงสร้างอธิบายปรากฏการณ์สังคมที่สำคัญอีกเรื่องคือ *เรื่องรัฐและการปฏิวัติสังคม: การวิเคราะห์เปรียบเทียบฝรั่งเศส รัสเซีย และจีน* ของ Theda Skocpol (1979) ซึ่งอธิบายความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิวัติด้วยตัวแบบสาเหตุเชิงโครงสร้าง Skocpol อธิบายว่า 1) องค์การของรัฐมีความเสี่ยงต่อความล่มสลายในการทหารและการบริหารเมื่อเผชิญหน้ากับแรงกดดันที่เข้มข้นจากต่างประเทศที่มีการพัฒนามากกว่า และ 2) โครงสร้างสังคมการเมืองของสังคมเกษตรกรรมซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดชนบชานาต่อสู้กับเจ้าของที่ดินเกิดขึ้นไปพร้อมกับเงื่อนไขแรก เงื่อนไขทั้งสองนี้เป็นสาเหตุของการปฏิวัติในฝรั่งเศส รัสเซีย และจีน ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่าการปฏิวัติจะเกิดขึ้นหรือไม่คือ โครงสร้างของรัฐและลักษณะทางโครงสร้างสังคมการเมืองที่ปกคลุมชีวิตของผู้คนอยู่ในขณะนั้น

งานอีกเรื่องที่แสดงถึงความเป็นสาเหตุของโครงสร้างได้อย่างชัดเจนคือเรื่อง *โครงสร้างชนชั้นเกษตรกรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคก่อนสังคมอุตสาหกรรมของยุโรป* ของ Robert Brenner (1976) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างระบบการถือครองที่ดินในอังกฤษทำให้เจ้าที่ดินมีอำนาจมากกว่าชาวนาและมีแรงจูงใจในการพัฒนา

ระบบการทำไร่ทำให้ทันสมัย ขณะที่ระบบการถือครองที่ดินในฝรั่งเศสทำให้ชาวนามีพลังอำนาจในการต่อต้านภาวะทันสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นความแตกต่างของโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ของประเทศทั้งสองเป็นสาเหตุที่ทำให้ลักษณะการทำเกษตรกรรมแตกต่างกัน โดยในประเทศอังกฤษพัฒนาไปสู่การทำเกษตรแบบทุนนิยมสมัยใหม่ ขณะที่ฝรั่งเศสชาวยังคงถือครองที่ดินและทำเกษตรขนาดเล็กตามวิถีแบบชาวนาดั้งเดิม

สำหรับการอธิบายโครงสร้างเชิงสาเหตุที่มีการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างในระดับโลกกับโครงสร้างสังคมภายในประเทศ ได้แก่ งานของเสนห์ จามริก (2549) เรื่องสิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก ซึ่งอธิบายเรื่องนี้ได้ค่อนข้างชัดเจน โดยชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกที่มีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์ของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ผนวกกับโครงสร้างของรัฐไทยที่มีการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบแบบไม่สมดุลซึ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและมุ่งเน้นการส่งออกเป็นหลัก เป็นปัจจัยบ่อนทำลายความมั่นคงของมนุษย์วิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งทำลายฐานทรัพยากรของชาติทั้งทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่น จนเกิดเป็นกระแสของขบวนการสิทธิชุมชนขึ้นมาเพื่อต่อสู้ปกป้องวิถีชีวิตของตนเอง

ตัวอย่างงานวิจัยอีกเรื่องที่ใช้การอธิบายโครงสร้างเชิงสาเหตุ คือ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เรื่อง การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย (2548) เขาอธิบายว่า ระบอบประชาธิปไตยไทยเป็นประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำซึ่งประชาชนไม่มีอำนาจจริง เป็นระบอบที่มีปัญหาเรื่องเสถียรภาพและความชอบธรรม และเต็มไปด้วยการทุจริต ปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะดังกล่าวมีสามปัจจัยได้แก่ 1) เงื่อนไขด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ การดำรงอยู่ของระบบอุปถัมภ์ อันเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เน้นความไม่เท่าเทียมของอำนาจระหว่างกลุ่มคนในสังคม ในลักษณะเจ้านายกับลูกน้อง ระบบนี้ได้ผนึกกรมเข้าปสู่วิถีคิดและการปฏิบัติในการเลือกตั้งอันเป็นกลไกของระบอบประชาธิปไตย จนทำให้การเลือกตั้งเต็มไปด้วยการซื้อสิทธิขายเสียง 2) โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจอันมีมาแต่เดิม ซึ่งเป็นโครงสร้างการบริหารราชการแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง และ 3) ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่ง

ผลต่อความเสมอภาคทางการเมือง และทำให้การเมืองกลายเป็นการเมืองแบบปิดที่มีผู้เข้าถึงอำนาจทางการเมืองเพียงไม่กี่ตระกูลเท่านั้น

โครงสร้างสังคมแสดงพลังเชิงสาเหตุโดยการกำหนดบริบทที่ก่อให้เกิดการจูงใจหรือการยับยั้งการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้กระทำที่หลากหลายในสังคม เช่น โครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในสังคมชนบทไทย ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะภายใต้โครงสร้างระบบอุปถัมภ์ ซึ่งมีบรรทัดฐานของการตอบแทนบุญคุณเป็นกลไกการควบคุมพฤติกรรม ดังนั้นเมื่อชาวบ้านรับเงินจากผู้สมัคร ส.ส. แล้ว พวกเขาก็จะเลือกผู้สมัครคนนั้น เพราะมีความเชื่อว่าต้องตอบแทนบุญคุณ หรือหากไม่เลือกก็จะเชื่อว่าตนเองมีบาปติดตัวเพราะเป็นคนไม่รู้จักบุญคุณ ขณะที่โครงสร้างสังคมแบบฝักฝ่ายซึ่งเป็นโครงสร้างที่ผู้คนมีความเป็นอิสระ และมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ส่งผลให้เกิดการยับยั้งการซื้อขายเสียง เพราะไม่มีกลไกการควบคุมทางสังคมที่เป็นหลักประกันให้การซื้อขายเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งบรรลุเป้าประสงค์ตามความต้องการ

โดยทั่วไปนักวิชาการที่อธิบายโครงสร้างจะให้ความสำคัญกับการกระทำในระดับปัจเจกชนน้อย เพราะพวกเขามิรากฐานความเชื่อว่าโครงสร้างเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปรากฏการณ์ทางสังคม อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นความจริงที่ว่าโครงสร้างสังคมที่มีลักษณะเฉพาะจะกำหนดผลลัพธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคม แต่ความจำเป็นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของโครงสร้างที่มีต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลก็นำไปสู่การเกิดผลลัพธ์นั้นก็ยังคงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและไม่อาจละเลยได้ โดยเฉพาะการทำความเข้าใจว่าทำไมโครงสร้างบางอย่างสร้างผลลัพธ์ในลักษณะหนึ่ง และทำไมจึงไม่สร้างผลลัพธ์ลักษณะอื่น ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการของผู้กระทำระดับปัจเจกบุคคลและทางเลือกของพวกเขา จึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งต่อไป

ผู้กระทำทางสังคมดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายภายในบริบททางสังคมการเมือง และบริบทนี้เองมีผลต่อทั้งการจำกัดทางเลือก และการเปิดโอกาสสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่สำหรับการกระทำทางสังคม ถ้าต้องการรู้ว่าคุณคนจะแสดงพฤติกรรมหรือจะเลือกใช้ทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งอย่างไร จำเป็นต้องรู้ว่าอะไรคือความเชื่อและเป้าประสงค์ของเขา อะไรคือทางเลือกที่มีให้เขาในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยเหตุนี้หากทราบว่าโครงสร้างสังคมมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจแบบใดและสร้างข้อจำกัดแบบใด ก็จะทำนายได้ว่า ผู้กระทำทางสังคมจะเลือกทางใดเพื่อใช้ใน

การบรรลุเป้าหมาย เช่น เป้าประสงค์ของนักการเมืองผู้หนึ่งคือความร่ำรวย เขาเชื่อว่าการทุจริตจะนำไปสู่ความร่ำรวย ภายใต้โครงสร้างสังคมที่มีการตรวจสอบอ่อนแอ และผู้คนให้การยอมรับและชื่นชมคนร่ำรวย ก็สามารทำนายได้ว่านักการเมืองผู้นั้นมีแนวโน้มจะทำการทุจริต ในประเด็นนี้จึงไม่มีความขัดแย้งระหว่างทฤษฎีทางเลือกเชิงเหตุผลกับการอธิบายสาเหตุเชิงโครงสร้าง ทฤษฎีทางเลือกเชิงเหตุผลทำให้เห็นถึงกลุ่มสำคัญของกลไกโดยผ่านพลังเชิงสาเหตุที่โครงสร้างสังคมส่งผ่านลงไป

**3.2 การอธิบายเชิงโครงสร้างที่ไม่เป็นสาเหตุ (Noncausal Structural Explanation)** หรือเรียกว่า การอธิบายแบบโครงสร้างนิยม (structuralism) นักวิชาการกลุ่มนี้ปฏิเสธการอธิบายโครงสร้างในฐานะที่เป็นสาเหตุ แต่กลับเห็นว่า เป้าประสงค์ของการอธิบายคือการระบุระเบียบที่อยู่เบื้องหลังความยุ่งเหยิงของประสบการณ์เชิงประจักษ์ สำนักนี้ยืนยันว่าปรากฏการณ์ทางสังคมมีโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นระเบียบเชิงนามธรรมคล้ายคลึงกับไวยากรณ์ในระบบภาษาซึ่งสามารถถอดรหัส โครงสร้างนามธรรมดังกล่าวมีองค์ประกอบหลากหลายที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบและมีกฎเกณฑ์ และแสดงออกมาให้เห็นเป็นแบบแผนการกระทำ ตัวอย่างของการอธิบายเชิงโครงสร้างนิยมคือ งานของ Claude Levi-Strauss (1963) เรื่องมานุษยวิทยาเชิงโครงสร้าง ซึ่งได้อธิบายหลักการนามธรรมของระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติในหลากหลายวัฒนธรรม Levi-Strauss แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างของระบบเครือญาติเปิดเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงนามธรรมที่สำคัญต่อระบบอื่นๆ ในวัฒนธรรมหลายวัฒนธรรม และอุปมาว่าระบบเครือญาติคล้ายระบบการออกเสียง ซึ่งสร้างขึ้นโดยจิตไร้สำนึก (unconscious thought) อันมีชุดของกฎเกณฑ์จำนวนมากที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน และก่อให้เกิดแบบแผนที่หลากหลายของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ

การแสวงหาความรู้ของสำนักโครงสร้างนิยมมีหกประการคือ 1) เป็นการศึกษาที่มุ่งค้นหากฎเกณฑ์ที่เป็นสิ่งกำหนดการกระทำของมนุษย์ในระดับจิตไร้สำนึก 2) วิเคราะห์สิ่งที่ศึกษาโดยจำแนกเป็นองค์ประกอบย่อย จากนั้นหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยกับองค์รวม เช่น การศึกษานิทานปรัมปราของคนพื้นเมืองโบราณของ Levi-Strauss ซึ่งวิเคราะห์จำแนกนิทานออกเป็นหน่วยย่อยๆ ในรูปของประโยคสั้นๆ จำนวนมาก เพื่อหาความสัมพันธ์ และสรุปเป็นกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์ 3) การสลัดที่หรือการจัดลำดับใหม่ให้แก่องค์ประกอบย่อยเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ และหาระบบ

ความสัมพันธ์ที่สอดคล้อง(homology)กันระหว่างองค์ประกอบย่อยกับองค์รวม 4) ให้ความสำคัญกับตัวเชื่อม (mediator) ที่ประสานสิ่งตรงกันข้ามหรือสิ่งที่ไม่น่าจะอยู่ร่วมกันได้ ให้อยู่ร่วมกันได้ เช่น สังคมโบราณมีการใช้ผู้หญิงเป็นตัวเชื่อมระหว่างนครรัฐที่เป็นปรปักษ์กัน เพื่อให้สองนครรัฐอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยอาศัยการแต่งงานระหว่างผู้ปกครองของนครรัฐนั้น ๆ 5) การศึกษาสัญญาณ (sign) เพื่อค้นหากฎเกณฑ์รหัสที่สร้างความหมายขึ้นมา สิ่งเหล่านี้มีอาจสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่ต้องเจาะลึกลงไปในการละเอียดความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ เช่น สัญลักษณ์ประจำเผ่า (totemism) ของสังคมในอดีต การสังเกตเห็นว่าเผ่านั้นใช้ ช้าง หงส์ งู ผู้สังเกตมีอาจเข้าใจความหมายใดๆ ได้ นอกเสียจากจะเข้าไปศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับกรอบคิดและความเชื่อมโยงของสัญลักษณ์นั้น ๆ ต่อการกระทำทางสังคมของเผ่าที่ศึกษา และ 6) โครงสร้างนิยมไม่สนใจเรื่องความแตกต่างระหว่างเวลาและสถานที่ เพราะจุดประสงค์หลักคือการหาความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันและกฎเกณฑ์ของสิ่งที่ศึกษา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 : 52-57)

นักปรัชญาของศาสตร์บางคน เช่น Little มีความเห็นว่า โครงสร้างนิยมเชิงภาษาไม่ใช้รูปแบบของการอธิบายทางสังคม อย่างดีที่สุดคือการค้นพบกฎเกณฑ์เชิงโครงสร้างของปรากฏการณ์สังคม ซึ่งบอกได้เพียงว่าปรากฏการณ์นั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายในการแสวงหาความรู้อย่างหนึ่งของสังคมศาสตร์ อย่างแย่ที่สุดก็คือมันเป็นตัวแทนของความพยายามในการเสนอเกี่ยวกับการประกอบขึ้นใหม่ของกรอบความคิดที่มีมาก่อนประสบการณ์ของปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นปรัชญาที่แสวงหาความรู้เชิงคาดคะเนมากกว่าการแสวงหาความรู้ในสังคมศาสตร์ (Little, 1991: 109)

อย่างไรก็ตามนักวิชาการจำนวนหนึ่งเห็นว่า การอธิบายแบบโครงสร้างนิยมมีประโยชน์ต่อสังคมศาสตร์คือ การหารหัสหรือกฎเกณฑ์โครงสร้างของปรากฏการณ์ทางสังคม และการอธิบายให้เห็นถึงบรรดาสรรพสิ่งที่การอธิบายสังคมแบบอื่นละเลยไม่ได้ศึกษา ถูกปิดกั้นหรือถูกสังคมกดทับเอาไว้ เป็นสิ่งที่อยู่ชายขอบของสังคม หรือสิ่งที่ดูเหมือนไร้ค่า ไม่มีความสำคัญ กลบกลายเป็นแหล่งสร้างความหมาย มีบทบาทหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งในระบบใหญ่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 : 51-52)

นอกจากนักโครงสร้างนิยมในเชิงมานุษยวิทยาอย่าง Levi-Strauss แล้ว การอธิบายแบบโครงสร้างนิยมยังปรากฏอยู่ในนักวิชาการสายมาร์กซิส นักโครงสร้าง

นิยมสายมาร์กซิสต์มีความเชื่อด้านภววิทยาสอดคล้องกับนักโครงสร้างนิยม มานุษยวิทยา กล่าวคือเชื่อว่าโครงสร้างที่เป็นนามธรรมดำรงอยู่จริงในปรากฏการณ์ทางสังคม แต่สิ่งซึ่งแตกต่างคือนักโครงสร้างนิยมสายมาร์กซิสต์ให้ความสนใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมมากกว่าเรื่องภาษาหรือนิยายปรัมปราเช่นนักมานุษยวิทยา Nicos Polantz (1973) นักโครงสร้างนิยมสายมาร์กซิสต์ผู้นี้ ใช้แนวทางการอธิบายเชิงโครงสร้างที่แตกต่างจากมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิม กล่าวคือ ในขณะที่มาร์กซิสต์ดั้งเดิมมีความเชื่อว่าโครงสร้างสังคมมีลักษณะเป็นภววิสัย(objectivity) ที่เป็นอิสระจากมนุษย์ และโครงสร้างเป็นสาเหตุที่กำหนดสภาพทางสังคมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือวิธีการผลิต และพลังการผลิต เป็นสิ่งที่กำหนดสภาพการเมืองและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม แต่ Polantz กลับชี้ว่าการเข้าใจรัฐทุนนิยมจะต้องใช้รูปแบบของทฤษฎีการปะทะประสาน(articulation)ของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งประกอบเข้าด้วยกันเป็นวิธีการผลิตแบบทุนนิยม และการเชื่อมโยงประสานนี้คือตรรกะเชิงนามธรรมในตัวมันเอง กล่าวง่ายๆคือ การปะทะประสานเป็นแบบแผนเชิงโครงสร้างที่อธิบายสังคมแบบทุนนิยม มิใช่ปัจจัยเชิงสาเหตุในการกำหนดปัจจัยอื่นๆ

การอธิบายแบบโครงสร้างนิยมยังได้ถูกนำไปใช้โดยนักสัญวิทยา และด้วยการใช้วิธีการนี้ ได้ทำให้นักสัญวิทยามีวิธีการแสวงหาความรู้ต่างไปจากวิธีของศาสตร์แห่งการตีความที่ใช้การอธิบายเชิงโครงสร้างเพื่อสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม เพราะนักสัญวิทยาแสวงหารูปแบบและใช้กระบวนการจำแนก ข่าและภาษาเพื่อหารูปแบบของความหมาย โดยเฉพาะความหมายที่เกิดจากรูปแบบที่ตรงกันข้าม เช่น เมืองกับชนบท ลำหลังกับก้าวหน้า รุนแรงกับสันติ เป็นต้น นักสัญวิทยาเชิงโครงสร้างเชื่อว่าความหมายของสรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามการจัดองค์ประกอบของสัญญาณ หากมีการเปลี่ยนแปลงการจัดเรียงลำดับของสัญญาณความหมายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย เหตุการณ์ การกระทำ หรือ วัตถุหนึ่งๆจะมีความหมายก็เพราะมันมีตำแหน่งแห่งที่ที่บทบาทหน้าที่ภายใต้ระบบใหญ่ นักสัญวิทยาอย่าง Roland Barthes (1972) เชื่อว่าสังคมมีกระบวนการทำให้สัญญาณบางอย่างถูกเข้าใจในความหมายที่แคบและกลายเป็นธรรมชาติ จนไม่ถูกตั้งคำถาม กระทั่งก่อให้เกิดเป็นมายาคติขึ้นมาว่าสิ่งนั้นเป็นความจริง ทั้งที่ความจริงเป็นเพียงผลผลิตจากการสร้างขึ้นของสังคม เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในระดับการรับรู้ของมนุษย์ เป็นชุดของความหมาย

และสามารถเปลี่ยนแปลงได้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของสังคมในแต่ละช่วงของประวัติศาสตร์ ดังนั้นเป้าหมายของนักสัญวิทยา คือ การสั่นคลอนมายาคติ (demystification) ดังกล่าว

ตัวอย่างการสั่นคลอนมายาคติปรากฏในงานเรื่องมายาคติ (mythologies) ของ Barthes (1972) ตอนหนึ่งในงานชิ้นนี้เขาได้วิเคราะห์ภาพปกนิตยสาร Paris Match ซึ่งมีภาพทหารหนุ่มผิวดำในเครื่องแบบทหารฝรั่งเศสกำลังแสดงท่าทำความเคารพธงชาติฝรั่งเศสโดยมองธงด้วยดวงตาที่เบิกกว้าง นัยของภาพนี้ในระดับมายาคติคือการเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ของประเทศฝรั่งเศสที่ไม่ว่าคนเชื้อชาติสีผิวใดก็ตามต่างรับใช้ฝรั่งเศสภายใต้ธงสีเดียวกัน และนี่คือวิธีการเบี่ยงเบนความเลวร้ายของลัทธิอาณานิคมโดยการทำให้ผู้คนที่เคยอยู่ภายใต้อาณานิคมมาแสดงความจงรักภักดี ภาพนี้ปรากฏอยู่นิตยสาร Paris Match ซึ่งเป็นหนังสือแนวนูรักษ์นิยมอันเป็นรูปสัญลักษณ์แบบหนึ่ง ส่วนความหมายของสัญลักษณ์ที่ต้องการสื่อคือความยิ่งใหญ่ของลัทธิจักรวรรดินิยมของฝรั่งเศส แต่การจะเห็นความหมายของสัญลักษณ์นี้ได้ต้องมีความรู้ในประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสพอสมควร ภาพนี้ปรากฏขึ้นในช่วงที่จักรวรรดิฝรั่งเศสกำลังล่มสลายและมีการถกเถียงกันว่า จะปล่อยให้ประเทศอัลจีเรียเป็นเอกราชหรือไม่ ความหมายของภาพนี้คือไม่ต้องการให้อัลจีเรียเป็นเอกราชนั่นเอง

อีกกรณีหนึ่งที่ Barthes แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์และมายาคติคือ การวิเคราะห์เรื่องมวยปล้ำ Barthes (1972) ซึ่งให้เห็นว่า มวยปล้ำเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่มีรหัสกฎเกณฑ์กติกา และความคาดหวังที่แตกต่างไปจากการดูกีฬาอย่างอื่น ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเวทีมวยปล้ำเป็นเพียงการแสดงให้ดูเหมือนรุนแรงเพื่อความบันเทิง มิใช่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริง การแสดงบทบาทในมวยปล้ำเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้คนดูเข้าใจได้ว่าไม่ใช่เรื่องจริง เช่น การร้องโอดโอยจนเกินจริงเมื่อถูกทำร้ายหรือ คนต่อสู้แพ้จะถูกทำให้อ่อนปวกเปียกเป็นซี่ผึ้ง โดยเฉพาะคนที่มียุปร่างใหญ่ เช่นเดียวกันกับละครจำนวนมากที่ต้องการสื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์ มวยปล้ำก็มีโครงเรื่องในทำนองนี้ ช่วงแรก ๆ คนดูอาจดูเหมือนจะสู้ไม่ได้ แต่ในที่สุดฝ่ายดีก็ชนะฝ่ายชั่ว ซึ่งเป็นการสื่อว่าความยุติธรรมต้องดำรงอยู่ Barthes สรุปว่า มวยปล้ำตอกย้ำโครงเรื่องหลักของชีวิตผู้คนในสังคม เกี่ยวกับความพ่ายแพ้ ความเจ็บปวด และความยุติธรรม ในรูปลักษณะที่ชัดเจน ตระการตาเกินจริงเพื่อให้เกิดความตื่นเตนในการชมการแสดงอันเป็นเจตนาของผู้แสดงและผู้จัดการแสดง

กล่าวโดยสรุปนักวิชาการใช้การอธิบายเชิงโครงสร้างทั้งในฐานะที่เป็นสาเหตุของปรากฏการณ์ทางสังคม และการอธิบายเชิงโครงสร้างในฐานะที่มีสาเหตุซึ่งมีสองแนวทางย่อยคือ การมองโครงสร้างสังคมเหมือนไวยากรณ์ในระบบภาษาใช้เพื่อทำความเข้าใจระบบความหมายโดยรวมของสังคม และการอธิบายโครงสร้างโดยระบบสัญลักษณ์ที่มุ่งชี้แนะระบบโครงสร้างเดิมมากกว่าจะศึกษาว่าระบบเดิมเป็นอย่างไร การศึกษาเชิงโครงสร้างไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างเชิงสาเหตุหรือโครงสร้างที่ไม่ใช่สาเหตุต่างมีคุณูปการต่อการสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และในบางประเด็นอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปรับปรุงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น

#### 4. สรุป

การอธิบายเชิงหน้าที่มีทั้งแบบการอธิบายเชิงหน้าที่ที่ไม่ใช่การอธิบายเชิงสาเหตุ และการอธิบายหน้าที่เชิงสาเหตุ เช่นเดียวกันกับการอธิบายเชิงโครงสร้างที่มีทั้งการอธิบายโครงสร้างที่เป็นสาเหตุ และการอธิบายโครงสร้างแบบองค์ประกอบที่ไม่ใช่สาเหตุ หากยึดตามประเพณีสำนักกระแสนักในปรัชญาของศาสตร์ สิ่งที่พวกเขาเรียกว่า “การอธิบาย” คือ การอธิบายเชิงสาเหตุเท่านั้น ส่วนการเขียนในลักษณะอื่นมิใช่เป็นการอธิบาย การอธิบายเชิงหน้าที่จึงเป็น “การอธิบาย” ในความหมายนี้ก็ต่อเมื่อสามารถแสดงสาเหตุโดยเปิดเผยให้เห็นถึงกลไกรายละเอียดในระดับจุลภาคที่เชื่อมโยงสถาบันหรือการปฏิบัติทางสังคมใดว่ามีผลต่อปรากฏการณ์อื่นอย่างกระฉับกระเฉงและมีหลักฐานที่แน่นหนาเพียงพอที่จะสรุปได้ว่าเป็นกลไกเชิงสาเหตุจริง ส่วนการอธิบายเชิงหน้าที่ในลักษณะอื่นไม่ใช่ “การอธิบาย” ที่แท้จริง

ขณะที่การอธิบายเชิงโครงสร้างก็เป็นทั้งการอธิบายในเชิงสาเหตุ และการอธิบายที่ไม่ใช่สาเหตุ ในฐานะที่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุก็เพราะว่าโครงสร้างได้ส่งอิทธิพลที่เป็นทั้งอุปสรรคและแรงจูงใจต่อการแสดงออกถึงการกระทำของบุคคลหรือก่อให้เกิดแบบแผนการปฏิบัติทางสังคมขึ้นมา การอธิบายเชิงโครงสร้างจึงมีความชอบธรรมในฐานะที่เป็นรูปแบบของการอธิบายอย่างหนึ่งในศาสตร์กระแสหลัก แต่นักวิชาการบางส่วนได้ยืนยันว่า การอธิบายเชิงโครงสร้างเป็นเพียงประเภทย่อยของการอธิบายเชิงสาเหตุ (causal explanation) เท่านั้น ดังนั้นในแง่หนึ่งทั้งการอธิบายเชิงหน้าที่และเชิงโครงสร้างจึงไม่มีความแตกต่างในระดับรากฐานกับการอธิบายเชิงสาเหตุ แต่เป็นเพียงประเภทหนึ่งของการอธิบายเชิงสาเหตุเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางกลุ่มที่เห็นว่าการอธิบายเชิงโครงสร้างเป็นการแสดง

ให้เห็นถึงลักษณะนามธรรมขององค์ประกอบที่เป็นแบบแผน จุดตั้งไวยากรณ์ของภาษาที่อยู่เบื้องหลังและเป็นรากฐานของปรากฏการณ์ทางสังคม ดังนั้นโครงสร้างจึงดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นภาคแสดงของแบบแผนทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน หาใช้สาเหตุของปรากฏการณ์ทางสังคมตั้งที่นักวิชาการกลุ่มแรกเชื่อ

การอธิบายเชิงหน้าที่และโครงสร้างในฐานะที่เป็นการอธิบายเชิงสาเหตุย่อมมีคุณค่าต่อแวดวงวิชาการทางสังคมศาสตร์อย่างไม่มีข้อกังขาใด ๆ เพราะทำให้สามารถทำความเข้าใจถึงกระบวนการเกิดขึ้นดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม และใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาสังคม และพัฒนาสังคมมนุษย์ไม่น้อย แต่การอธิบายเชิงโครงสร้างที่ไม่ใช้สาเหตุก็ทำให้ว่าจะไม่มีคุณค่าต่อแวดวงวิชาการ ตรงกันข้ามกลับทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ ๆ และมุมมองใหม่ต่อปรากฏการณ์ทางสังคม อันนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ และการปรับสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่างๆในทางที่ยอมรับการดำรงอยู่ของความแตกต่างกันได้มากขึ้น

## บรรณานุกรม

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษา รัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. 2540. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2548. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.
- เสน่ห์ จามริก. 2549. สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Baert, P. 2005. *Philosophy of the Social Sciences*. Cambridge : Polity Press.
- Barthes, R. 1972. *Mythologies*. (A. Lavers, trans.) New York : Hill and Wang.
- Bernstein, R. 1984. *Beyond Objectivism and Relativism*. Massachusetts : Blackwell.
- Braybrooke, D. 1987. *Philosophy of Social Science*. New Jersey : Prentice-Hall.
- Brenner, R. "Agarian Class Structure and Economic Development in Pre-Industrial Europe." *Past and Present* 70 (February 1976) : 30-75.
- Elster, J. 2007. *Explaining Social Behavior*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Fay, B. 1996. *Contemporary Philosophy of Social Science: A Multicultural Approach*. Massachusetts : Blackwell.

- Flyvbjerg, B. 2001. **Making Social Science Matter**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Foster, J. 1974. **Class Struggle and the Industrial Revolution**. London : Weidenfeld & Nicolson.
- Giddens, A. 2001. **Sociology**. 4th ed. Cambridge : Polity.
- Grix, J. 2004. **The Foundations of Research**. New York : Palgrave Macmillan.
- Hempel, C. G. 1994. **The Function of General Laws in History**. In M. Martin, & L. C. McIntyre (Eds.), *Reading in the Philosophy of Social Science* (pp. 43-53). Massachusetts : The MIT Press.
- Harris, M. 1978. **Cannibals and Kings: The Origins of Culture**. New York : Vintage.
- Hempel, C. G. 1998. **Studies in the Logic of Explanation**. In E. D. Klemke, R. Hollinger, & D. W. Rudge (Eds.), *Introduction Reading in the Philosophy of Science* (pp. 206-224). New York : Prometheus Books.
- Klemke, E. D., Hollinger, R., & Rudge, D. W. (Eds.). 1998. **Introductory Readings in the Philosophy of Science**. New York : Prometheus Book.
- Lewis, D. 2011. **Causal Explanation**. In A. P. Vayada, & B. B. Walters, *Causal Explanation for Social Scientists* (pp. 25-39). Plymouth: AltaMira Press.
- Little, D. 1991. **Varieties of Social Explanation: An Introduction to the Philosophy of Social Science**. Colorado : Westview.
- Martin, M., & McIntyre, L.C. (Eds.). 1994. **Readings in the Philosophy of Social Science**. Massachusetts : MIT Press.
- McGaw, D., & Waton, G. 1976. **Political and Social Inquiry**. New York : John Wiley & Sons.
- Okasha, S. 2002. **Phylosophy of Science: A Very Short Introduction**. (จ. จันทิธีธำรง, Trans.) Bangkok : Princess Maha Chakri Sirindhon Anthropology Centre.
- Poper, K. 2003. **The Logic of Scientific Discover**. New York : Routledge.
- Radcliff-Brown, A. R. 1922. **The Andaman Islanders**. New York : Pree Press.
- Ritzer, G. 2000. **Sociological Theory**. 5th ed. Singapore : McGraw Hill.
- Rosenberg, A. 1995. **Philosophy of Social Science**. Colorado : Westview.
- Skinner, G. W. "Marketing and Social Structure in Rural China." **Journal of Asin Studies** (1964) : 3-43. (part 1-3)
- Skocpol, T. 1979. **States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China**. Cambridge : Cambridge University Press.